

بامداد تشیع در حکومت ایلخانان

(مطالعه تطبیقی اسلام‌پذیری تگودار، غازان، اولجایتو)

حاج میرزا شاکریان

www.ketab.ir

سرشناسه	:	شاكریان، حامد، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	:	بامداد تشیع در حکومت ایلخانان : مطالعه تطبیقی اسلام‌پذیری تگودار، غازان، اولجایتو/حامد شاكریان.
مشخصات نشر	:	بجنورد: زبان علم، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۲۵۱ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۹۶۹۵۲۵-۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
عنوان دیگر	:	مطالعه تطبیقی اسلام‌پذیری تگودار، غازان، اولجایتو.
موضوع	:	شیعه -- ایران -- تاریخ -- قرن ۷ - ۱۰ ق.
موضوع	:	th century ۱۶-۱۳Shi'ah -- Iran -- History --
موضوع	:	مولان -- تاریخ
موضوع	:	Mongols -- History
موضوع	:	ایران -- تاریخ -- مغول و ایلخانان، ۶۱۶ - ۷۵۶ ق.
موضوع	:	Iran -- History -- Mongols and K. nids ۱۲۱۹- ۱۳۵۵
رده بندی کنگره	:	۱۰۳P
رده بندی دیویی	:	۱۷/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۶۲۰۲۰۷۱

بامداد تشیع در حکومت ایلخانان

نویسنده: حامد شاكریان

صفحه آرایی: حمید خسروی خواجه ها

طراح جلد: هادی صانعی

ناشر: زبان علم

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۹۵۲-۵-۸

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۱۳۹۹

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

مقدمه: ----- ۱

بخش اول: پیشینهٔ مذهب مغولان و ارتباط با مسلمانان

فصل اول: مذهب و آئین در بین اقوام مغول ----- ۸

۱- سکونت گاه مغول ----- ۸

۲- دین شناسی ----- ۹

۳- بت پرستی در نزد مغولان ----- ۱۵

۴- روحانیت و ششمنی ----- ۱۶

۵- اعتقادات دین ----- ۱۷

فصل دوم: تسامح و تساهل مذهبی ----- ۲۳

۱- چنگیز خان، در اعتقادات دین مغول ----- ۲۳

۲- سیاست مذهبی چنگیز ----- ۲۴

فصل سوم: گرایش مغولان به اسلام ----- ۳۰

۱- مذهب ----- ۳۰

۲- کسب مشروعیت ----- ۳۲

۳- حضور مسلمانان در نزد مغولان ----- ۳۵

فصل چهارم: حضور مغولان در ایران ----- ۴۰

بخش دوم: دوران حکومت سلطان احمد تگودار

فصل اول: حکومت تگودار ----- ۴۵

۱- آغاز حکومت ----- ۴۵

۲- حضور خاندان جوینی در عرصه سیاسی تگودار ----- ۴۸

۳- رویارویی ایرانیان و امرای مغول در عصر تگودار ----- ۵۵

۵۷	۴- اقدامات تگودار
۵۷	الف) صدور فرامین حکومتی
۵۸	ب) اقدامات مذهبی
۵۹	ج) اقدامات سیاسی
۶۱	فصل دوم: اسلام گرایی تگودار
۶۱	۱- اسلام پذیری احمد تگودار
۶۵	۲- علل اسلام پذیری تگودار
۶۵	الف) مسائل شخصی و اعتقادی
۶۷	ب) مسائل اجتماعی و مشروعیت حکومت
۶۹	ج) مسائل سیاسی
۶۹	- رقابت با اردوی زرین
۶۹	- رقابت با ممالک
۷۳	فصل سوم: اوضاع سیاسی اجتماعی
۷۳	۱- اوضاع داخلی پس از اسلام پذیری تگودار
۷۸	۲- سیاست خارجی تگودار
۷۸	الف) ارتباط با مصر
۸۲	ب) ارتباط با چین
۸۵	ج) تگودار و ارتباط با مسیحیان
۸۷	فصل چهارم: پیامد اسلام پذیری تگودار
	بخش سوم: دوران حکومت سلطان محمود غازان
۹۱	فصل اول: حکومت ایلخانان پس از تگودار تا غازان
۹۱	۱- عصر ارغون
۹۳	۲- عصر گیخاتو
۹۵	۳- عصر بایدو
۹۸	فصل دوم: آغاز حکومت غازان خان

فصل سوم: اسلام گرایی غازان ----- ۱۰۱

۱- چگونگی اسلام پذیری غازان ----- ۱۰۱

۲- علل اسلام گرایی غازان ----- ۱۰۶

الف) علل شخصی و اعتقادی ----- ۱۰۶

ب) کسب مشروعیت ----- ۱۰۷

ج) مسائل سیاسی ----- ۱۰۹

۳- نقش امیر نوروز در اسلام گرایی غازان و سرانجام او ----- ۱۱۰

۴- گرایش غازان به تشیع ----- ۱۱۶

فصل چهارم: اقدامات غازان ----- ۱۱۹

۱- اقدامات مذهبی ----- ۱۱۹

۲- اقدامات اداری ----- ۱۲۲

۳- اقدامات عمرانی ----- ۱۲۴

۴- اقدامات اقتصادی ----- ۱۲۹

فصل پنجم: مناسبات خارجی غازان ----- ۱۳۲

۱- ارتباط با مصر ----- ۱۳۲

۲- ارتباط با چین و قویلای ----- ۱۴۱

۳- ارتباط با اروپا ----- ۱۴۳

فصل ششم: پایان عمر غازان ----- ۱۴۷

بخش چهارم: دوران حکومت سلطان محمد خدابنده- اولجایتو

فصل اول: آغاز حکومت اولجایتو ----- ۱۵۱

فصل دوم: اسلام گرایی اولجایتو ----- ۱۵۵

۱- چگونگی اسلام پذیری اولجایتو ----- ۱۵۵

۲- تشیع اولجایتو و نقش درباریان و علما ----- ۱۶۰

فصل سوم: اقدامات اولجایتو ----- ۱۷۶

۱- اقدامات عمرانی ----- ۱۷۶

۱۷۸	۲- اقدامات فرهنگی
۱۷۹	۳- اقدامات مذهبی
۱۸۱	فصل چهارم: اوضاع سیاسی اجتماعی عصر اولجایتو
۱۸۱	۱- اوضاع اجتماعی (رسمیت تشیع و پیامد آن)
۱۸۵	۲- روابط خارجی
۱۸۵	الف) ارتباط با مصر و شام
۱۸۸	ب) ارتباط با چین
۱۹۰	ج) ارتباط با اروپا
۱۹۶	فصل پنجم: اواخر حکومت اولجایتو
	بخش پنجم: تطبیق اسلام پذیری سه ایلخان مسلمان (تگودار، غازان، اولجایتو)
۱۹۹	فصل اول: رویکرد سه ایلخان مسلمان در گسترش اسلام
۲۰۳	فصل دوم: رویکردهای سیاسی ایلخانان مسلمان
۲۰۳	۱- ارتباط ایلخانان با قارا
۲۰۵	۲- سیاست های مذهبی در ارتباط با اروپائیان
۲۰۹	۳- ایلخانان و ارتباط با مصر
۲۱۵	فصل سوم: ایلخانان و گرایش به تشیع
۲۱۹	فصل چهارم: حقیقت اسلام ایلخانان
۲۱۹	۱- نگاه تحقیقی به اسلام
۲۲۲	۲- مکتب اسلام گرایی ایلخانان (تگودار، غازان)
۲۲۶	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه :

هجوم مغول به ایران ویرانی های بسیاری را به بار آورد و موجب قتل عام بسیاری از ایرانیان شد به گونه ای که در تاریخ می توان از آن به عنوان تاریک تاریخ ایران زمین نامبرد. اما این دوره در حوزه فرهنگ (بجز اولین سالهای هجوم) با توجه به تساهل و تسامح مذهبی مغولان دستاوردهای بزرگی برای ایرانیان داشت چراکه با حضور ایلخانان در ایران و سقوط خلفای عباسی، در ایران برای مردم که گرایش به شیعه داشتند فرصت داد تا این مذهب را رشد دهند و در دوران بعد به عنوان سرزمینی مستقل که از زمان ورود اسلام به ایران فراموش شده بود حیات خود را بازیابد. همچنین به تلاشی که از سوی ایرانیان صورت گرفت، مغولان متعصب شمنی با اعتقادات بودایی خود به اسلام روی آوردند و خود را به عنوان حاکمان اسلامی و حتی حاکم جهان اسلام مطرح کردند.

دوران فرمانروایی ایلخان مغول در ایران از دو جنبه قابل توجه است: از یک سو تلاش مهاجمان که در پی تحکیم قدرت خود و قبولاندن آن به اتباع ایرانی خود بودند و از سوی دیگر تلاش ایرانیان در جهت تجدید حیات ملی و فرهنگی خویش که سرانجام به موفقیت ایرانیان خاتمه یافت. مغولان شمنی را در ایران با خود همراه ساخت و اسلام را در بین آنان رشد داد. مغولان که خود ایلخانان مروج اسلام شده و بتخانه ها را تخریب کرده و کلیسا و کنیساها را به مسجد بدل کردند. در این بین نقش سه ایلخان قابل توجه است: سلطان احمد تیموردار، سلطان محمود غازان، سلطان محمد خدابنده (اولجایتو). این ایلخانان زمینه ساز و پیش قدم اشاعه و تقویت اسلام و شیعه در ایران شدند و دین اسلام را ۵۰ سال پس از هجوم مغول به عنوان دین رسمی ایران اعلام کردند و تشیع نیز در عصر اولجایتو رسمیت یافت هرچند دوامی نداشت. دورانی که از تحولات مهم دولت ایلخانی، گردش سلاطین آن بعد از ورود هلاکوخان به ایران^۱ است. بررسی اعتقادات دینی مغولان، چگونگی اسلام پذیری آنان، اوضاع اجتماعی و سیاسی عصر هر یک از سه ایلخان یاد شده و علل گرایش به اسلام با توجه به شرایط داخلی و خارجی از دیگر ابعاد این

تحقیق است که در کنار اقدامات انجام شده اشاره می شود. همچنین تأثیراتی که گرایش به اسلام در مناسبات آنان با سایر حکومت ها داشته است در این پژوهش بررسی می شود. این کتاب بر آن است که با روش تحقیق تاریخی که مبتنی بر بررسی توصیفی و تحلیلی می باشد به این سوالات پاسخ دهد: ۱: چرا ایلخانان مبادرت به تغییر کیش نمودند؟ ۲: نقش دیوان سالاران ایرانی (جوینی) و امرای مغول (نوروز) و روحانیون در تغییر کیش ایلخانان چه بود؟ ۳: اثرات و نتایج اسلام پذیری ایلخانان در صلح و عمران قلمرو ایران چه بوده است؟ ۴: اسلام گرایی ایلخانان چه تأثیراتی را بر روابط آنان با قآن داشت؟ بررسی منابع، مدارک و شواهد نشان می دهد مغولان برخلاف اهداف نظامی خود، در امر مذهب تساهل و تسامح داشتند و این خود عاملی در گرایش سلاطین ایلخانی به اسلام بود. از این میان سلاطینی چون تگودار، غازان و اولجایتو به اسلام گرایش یافتند. در این بین نباید از نقش درباریان ایرانی در کنار علما و محدثین ایران مغول که به اسلام گرایش داشتند غافل شد. اسلام گرایی مغولان در عرصه اجتماعی ایران باعث توجه مردم به آنان شد. اما در عرصه سیاسی از سوی ممالیک مصر و سایر مرکزی مغول در چین، چندان پذیرفته نشد و تنها اروپائیان ضمن اینکه تلاش داشتند مغولان را برای مقابله با ممالیک مصر با خود همراه کنند سعی در برقراری ارتباط (بیشتر در حد شعار) با ایلخانان داشتند.

همچنین ضمن بررسی اسلام گرایی ایلخانان و مطالعه تطبیقی اسلام پذیری تگودار، غازان خان و اولجایتو نگاهی نیز به روند حکومت ایلخانی در ایران خواهد شد. زیرا که با آغاز حکومت ایلخانان در ایران و تلاش سلاطین ایلخانی در جهت استقلال سیاسی و جدایی از قآن برای تثبیت قدرت خود بر قرابت مذهبی با ایرانیان (با توجه به عدم حمایت کافی مغولان از منصبداری آنان) به عنوان تکیه گاه حکومتی خود تاکید کردند. این خود یکی از عواملی بود که موجب شد تا گرایش دولتمردان ایلخانی به اسلام از دوران تگودار روند رو به رشدی به خود بگیرد و به صورت رسمی نمودار شود.